

## კოვიდ-19 და გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა საქართველოში

### გუნაზ ექიმაიშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი  
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნაშრომში გადმოცემულია კოვიდ-19 და გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა საქართველოში. აღნიშნულია, რომ პანდემია სეზონურად გამოწვევად იქცა მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში. გადმოცემულია კოვიდ-19-ის გავლენა გარემოზე, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების სტრატეგია და პირობები, მწვანე ეკონომიკა და გარემოს მდგრადი განვითარების პოლიტიკა საქართველოში. მოცემულია დასკვნები და რეკომენდაციები.

**საკვანძო სიტყვები:** კოვიდ-19, გარემოს დაცვა, მწვანე ეკონომიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა.

კოვიდ-19 სერიოზულ გამოწვევად იქცა მთელ მსოფლიოში, ის გლობალური პანდემიის სახელით შევიდა ისტორიაში. დაიღუპა უამრავი ადამიანი, დაიხურა საზღვრები, ბევრმა ქვეყანამ აუკრძალა მის მოქალაქეებს საზღვრის გადაკვეთა, დაანესა კომენდანტის საათი, ვირუსის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად და სიკვდილიანობის შესაცირებლად კომპანიებმა თანამშრომლები ონლაინ მუშაობაზე გადაიყვანეს, დაიკარგა სამუშაო ადგილები, ეკონომიკას დაეტყო ტურიზმიდან შემოსული თანხების ნაკლებობა, გაიზარდა სიღარიბე და უთანასწორობა, ქვეყნები მძიმე ეკონომიკური რეცესიის წინაშე დადგა.

პანდემიის პირველ ეტაპზე თითქმის ყველგან გაჩერდა ტრანსპორტი, წარმოება, ხალხის გადაადგილება შეწყვიტა, ამ ყველაფერმა კი შეიძლება ითქვას დადებითი გავლენა მოახდინა გარემოზე, შეწყვიტა ჰაერის დაბინძურების მაჩვენებელი. ეს არის მთავარი დადებითი მოვლენა, რომელსაც მსოფლიოში დიდი გამოხმაურება მოჰყვა. მედიის ინფორმაციით ჰაერი ისე გასუფთავდა, რომ ინდოეთის პენჯაბის შტატში, ბოლო 30 წლის განმავლობაში პირველად დაინახეს ჰიმალაის მთების მწვერვალები. საერთაშორისო კვლევების მიხედვით, საწარმოების დახურვამ, ტრანსპორტის მოძრაობის შეზღუდვამ, საწვავის მოხმარების კლებამ განაპირობა ის, რომ ბოლო თვეების განმავლობაში 20-25 პროცენტით შემცირდა ჰაერში მავნე ნივთიერებებისა და ნახშირორჟანგის გამოყოფა, რაც, თავის მხრივ, დადებითად აისახა გარემოს დაცვასა და ეკოლოგიურ მდგომარეობაზე. ეს გარკვეული შედეგია ბუნებისა და ეკოსისტემისთვის, სასიკეთოა მოქალაქეთა ჯანმრთელობისთვის, თუმცა, პოზიტიური ტენდენცია დიდხანს ვერ შენარჩუნდება – კორონავირუსის დამარცხების შემდეგ, სავარაუდოდ, დაჩქარებული ტემპით დაიწყება ეკონომიკის ზრდა, რის შემდეგაც ჩვენი გარემო დაბინძურების ჩვეულ მდგომარეობას დაუბრუნდება.

კრიზისის დროს, მთავრობათა უმეტესობა იძულებული გახდა, ჯანდაცვის სისტემების კონტროლი, ხელმძღვანელობა და დაფინანსება თავის თავზე აეღო, რადგანაც თავისუფალი ბაზრის უხილავი ხელის კონცეფციამ კაცობრიობის სასარგებლოდ ვერ იმუშავა. უფრო მეტიც, მან ხელი შეუწყო ვირუსის სწრაფ გავრცელებას მთელ მსოფლიოში, ხოლო ბიზნეს-სერვისზე ორიენტირებული ჯანდაცვის სისტემები არ აღმოჩნდა ეფექტიანი საზოგადოებრივი ჯანდაცვის უზრუნველყოფისთვის.

კოვიდ-19 არა მხოლოდ ჯანდაცვის სფეროს აზიანებს, არამედ მან საფრთხე მსოფლიო ეკონომიკას შეუქმნა. შესაბამისად, შეიცვალა მთავრობების დამოკიდებულება გარემოზე, მეტი ყურადღება ექცევა გარემოს დაცვას და ნარჩენების გადამუშავებას.

საქართველოში საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების შემდეგ კომპანიების ნაწილმა საქმიანობა შეაჩერა, ნაწილმა კი განაგრძო პროდუქციის წარმოება, ამიტომ ინდუსტრიულ ქალაქებში ნარჩუნდება გარემოს დაბინძურების მაღალი მაჩვენებელი. აღსანიშნავია, რომ მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა სოფელში გადაინაცვლა საცხოვრებლად და

სოფლის მეურნეობას მიჰყო ხელი. ეს კი ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესებისაკენ გადადგმული ნაბიჯია.

კოვიდ 19-თან საბრძოლველ პროგრამებს მსოფლიო ბანკი და სავალუტო ფონდი ამუშავებს იმ ქვეყნებისათვის, რომელნიც განვითარებადი ქვეყნების რიცხვს განეკუთვნებიან. საქართველო საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან წარმატებით თანამშრომლობს, მან 3 მილიარდ აშშ დოლარის დახმარება მიიღო. მოზიდული თანხებით ქვეყანას შეუძლია სწორი პოლიტიკითა და დაგეგმილი პრიორიტეტებით გააუმჯობესოს ქვეყნის მდგრადი განვითარება.

ევროკავშირი მხარს უჭერს ფართომასშტაბიან პროგრამებს გარემოს, მწვანე ეკონომიკის, განახლებადი ენერჯის და ენერგოეფექტურობის სფეროებში გამონწვევების გადასაჭრელად საქართველოსა და სხვა მეზობელ ქვეყნებში. მაგალითად, ევროკავშირის შავი ზღვის აუზის სასაზღვრო თანამშრომლობის პროგრამა აერთიანებს მეზობელი ქვეყნების მუნიციპალიტეტებს ისეთი საერთო გამონწვევების გადასაჭრელად, როგორცაა ზღვის ნაგავი. ამ გამონწვევის კომპლექსური გადაჭრა ხელს შეუწყობს შავი ზღვის აუზის თითოეული ქვეყნის მწვანე ეკონომიკის განვითარებას.

გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო ინტენსიურად თანამშრომლობს სხვადასხვა საერთაშორისო დონორ და განმახორციელებელ ორგანიზაციასთან, რომელთა მხარდაჭრითაც ამჟამად მიმდინარეობს 60-ზე მეტი პროექტი შემდეგი მიმართულებებით: ატმოსფერული ჰაერის დაცვა; წყლის რესურსების მართვა; მინის რესურსების მართვა; ნარჩენები და ქიმიური ნივთიერებები; ბიომრავალფეროვნების დაცვა; კლიმატის ცვლილება; ბუნებრივი და ანთროპოგენური საფრთხეები; ტყის რესურსების მართვა; დაცული ტერიტორიები; ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოება; გარემოსდაცვითი მმართველობა; მწვანე ეკონომიკა; ურთიერთგადამკვეთი საკითხები.

უკანასკნელი წლების განმავლობაში, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენების სფეროში გატარებულმა დაუგეგმავმა და ნაჩქარევმა რეფორმებმა, დიდი ზიანი მოუტანა როგორც გარემოს, ისე საქართველოს მოსახლეობას. წლების განმავლობაში არ განისაზღვრებოდა ქვეყნის პოლიტიკა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით რაციონალური სარგებლობის სფეროში; პრაქტიკულად მოისპო გარემოს დაბინძურების თავიდან აცილების მექანიზმები; ბუნებრივი რესურსების მართვა კი, გაიგივებული იყო ბუნებრივი რესურსების ლიცენზირებასთან და ეს ფუნქცია ხან ერთ, ხან მეორე სამინისტროს გადაეცემოდა. შედეგად, საბოლოოდ დაირღვა წონასწორობა ბუნების კონსერვაციასა და ბუნებრივი რესურსების მოხმარებას შორის. კანონმდებლობა სულ უფრო მეტად დაშორდა საყოველთაოდ აღიარებულ მდგრადი განვითარების პრინციპებს, ასევე, ევროკავშირის კანონმდებლობას.

ბოლო წლებში ქვეყანაში შემუშავდა გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა (2000წ., 2012-2016წწ., 2017-2021წწ.). საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა (2017-2021) ამ მიმართულებით გატარებულ ღონისძიებებთან ერთად წარმოადგენს მწვანე ზრდის და მწვანე ეკონომიკის ფორმირება-განვითარების ხელშემწყობ მექანიზმს. წინა ორი ეროვნული პროგრამისაგან განსხვავებით (გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი (2000) და მეორე (2012-2016) ეროვნული პროგრამა) იგი ითვალისწინებს საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების პროცესში წარმოქმნილ გამოწვევებს. აღსანიშნავია, რომ გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამების მომზადების ვალდებულება განსაზღვრულია საქართველოს კანონში „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1997).

გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა შემუშავდა შემდეგი სამი ძირითადი პოლიტიკური ტენდენციის გათვალისწინებით:

- საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმება;

- გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები და ის გარემოსდაცვითი საერთაშორისო შეთანხმებები, რომელთა მხარესაც საქართველო წარმოადგენს;
- გარემოს დაცვასთან და ბუნებრივი რესურსების მართვასთან დაკავშირებული ეროვნული და დარგობრივი სტრატეგიები.

„საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში“ ყურადღება გამახვილებულია მდგრად განვითარებასა და მწვანე ეკონომიკაზე. კერძოდ, შეთანხმების 301-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ „მხარეები განავითარებენ და განამტკიცებენ თანამშრომლობას გარემოს დაცვის საკითხებზე, რითაც წვლილს შეიტანენ მდგრადი განვითარებისა და მწვანე ეკონომიკის გრძელვადიანი მიზნების განხორციელებაში. გარემოს გაძლიერებული დაცვა სარგებელს მოუტანს საქართველოსა და ევროკავშირის მოქალაქეებსა და ბიზნესსექტორს საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის გაუმჯობესების, ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნების, ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ეფექტიანობის გაზრდის გზით, ასევე, თანამედროვე, სუფთა ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით, რაც ხელს შეუწყობს წარმოების უფრო მდგრადი მოდელების ჩამოყალიბებას“. ამასთან, მწვანე ზრდა და მწვანე ეკონომიკა გაეროს მიერ აღიარებულია მდგრადი განვითარების ხელშემწყობ მნიშვნელოვან ფაქტორებად. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნულ პროგრამაში (2017-2021წწ.), წარმოდგენილია რიგი კონკრეტული ღონისძიებებისა, რომლებიც მიმართულია ტრადიციული ეკონომიკური საქმიანობების ალტერნატიული მიდგომების შემუშავებისა და დანერგვისაკენ. კერძოდ, რესურსებისა და მასალების ეფექტურობა, ნარჩენების წარმოქმნის მინიმუმამდე შემცირება და თავიდან აცილება, წყლის რესურსების მდგრადი მოხმარება, მწარმოებლის პასუხისმგებლობის ზრდა, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით რესურსების გონივრული მოხმარება და ა.შ. აღნიშნულია, რომ ყოველივე ეს სწორედ მწვანე ეკონომიკის განვითარებას ემსახურება.

საქართველოში მწვანე ზრდის და მწვანე ეკონომიკის განვითარების საფუძვლების შექმნას მხარს უჭერენ საერთაშორისო ორგანიზაციები. მათი მხარდაჭერით სრულდება სხვადასხვა პროგრამები. ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD), გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის (UNECE), გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UN Environment), გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციის (UNIDO) და მსოფლიო ბანკის მიერ აღმოსავლეთ პარტნიორობის მეორე პლატფორმის - „ეკონომიკური ინტეგრაცია და ევროკავშირის პოლიტიკასთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა“ ფარგლებში საქართველოში ხორციელდება პროგრამა, რომელიც მიზნად ისახავს ბუნებრივი კაპიტალის, ადამიანების კეთილდღეობის დაცვას და ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებას აღმოსავლეთ პარტნიორობის ექვს ქვეყანაში: სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელარუსის რესპუბლიკა, საქართველო, მოლდოვას რესპუბლიკა და უკრაინა. გარემოს დაცვის და ეკონომიკური მხარეების თავმოყრით, ევროკავშირი გარემოსდაცვისთვის ხელს უწყობს პოლიტიკის შემუშავებას და საკანონმდებლო ცვლილებებს, დაგეგმარებისა და ინვესტიციების „გამწვანებას“, ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენების წახალისებას, ახალი ბიზნეს-მოდელების მიღებას, და „მწვანე სამუშაოების“ ჩამოყალიბებას. ასევე, ხელს უწყობს გარემოსდაცვითი მმართველობის გაუმჯობესებას, დაცული ტერიტორიების და ტყეების მართვის გაუმჯობესებას, და მდგრად ვაჭრობას. მოქმედების მასშტაბი განისაზღვრა ყველა პარტნიორ ქვეყანასთან თანამშრომლობის ფარგლებში. მოქმედება ეფუძნება წარსული თანამშრომლობის ისეთი პროგრამების მნიშვნელოვან მიღწევებს, როგორცაა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში ეკონომიკის გამწვანება (EaP GREEN), სატყეო სექტორში კანონის დაცვისა და მმართველობის გაუმჯობესება (FLEG) და ა.შ.

პროგრამის მიზანია მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა, კერძოდ ისეთი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, რომელიც გამორიცხავს გარემოს დეგრადაციას და ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას. პროგრამა ასევე ითვალისწინებს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინსტ-

რუმენტების რეფორმას, ახალი ანალიტიკური საშუალებების დანერგვას, დაფინანსების წყაროებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდას, შესაძლებლობების გაძლიერებასა და კერძო სექტორში საპილოტე პროექტების განხორციელებას. აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციამ (UNIDO) საქართველოში განახორციელა „რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების“ სადემონსტრაციო პროექტი (RECP), რომლის მიზანიც იყო კერძო კომპანიებში რესურსების ეფექტურად გამოყენებისა და გარემოსდაცვითი საქმიანობის გაუმჯობესება და ამ გზით მდგრადი სამრეწველო განვითარების და მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა. პროექტში ჩართული იყო მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები და საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში შეიქმნა „რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების“ კლუბები. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) პროექტმა - „მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში გარემოსათვის მისაღები ქმედებების ხელშეწყობა“ - შეისწავლა ძირითადი პირობები და შესაძლებლობები, რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყოს ქვეყანაში გარემოს დაცვის ეფექტიანობის ამაღლებას, მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვას, ასევე მდგრადი წარმოებისა და მწვანე ბაზრების მნიშვნელობის ზრდის ფონზე მთავრობასა და ბიზნესს, ასევე ბიზნესს და ბიზნესს შორის დიალოგს. RECP პროექტმა ქართულ სამრეწველო საწარმოებში იმ პრაქტიკული გზების დემონსტრირება მოახდინა, რომლებიც აუმჯობესებს წარმოებაში რესურსების გამოყენების პროდუქტიულობას, ამცირებს გარემოზე უარყოფით ზეგავლენას და მოაქვს ეკონომიკური სარგებელი. რესურსეფექტური და სუფთა წარმოების ფართო დანერგვის მიზნით პროექტმა ხელი შეუწყო ინდივიდუალური და ინსტიტუციური შესაძლებლობების განვითარებას, რესურსეფექტური ტექნოლოგიების გადაცემას და შესაბამისი ინვესტიციების მხარდაჭერას, რაც წარმოადგენს საუკეთესო პრაქტიკას მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის მწვანე და კონკურენტუნარიანი წარმოების მისაღწევად.

ევროკავშირი ასევე მხარს უჭერს ფართომასშტაბიან პროგრამებს გარემოს, მწვანე ეკონომიკის, განახლებადი ენერჯის და ენერგოეფექტურობის სფეროებში გამოწვევების გადასაჭრელად საქართველოსა და სხვა მეზობელ ქვეყნებში. მაგალითად, ევროკავშირის შავი ზღვის აუზის სასაზღვრო თანამშრომლობის პროგრამა აერთიანებს მეზობელი ქვეყნების მუნიციპალიტეტებს ისეთი საერთო გამოწვევების გადასაჭრელად, როგორცაა ზღვის ნაგავი. ამ გამოწვევის კომპლექსური გადაჭრა ხელს შეუწყობს შავი ზღვის აუზის თითოეული ქვეყნის მწვანე ეკონომიკის განვითარებას.

ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების, გარემოსდაცვითი უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფის მნიშვნელობა, ასევე ბუნებრივი კატასტროფების თავიდან აცილების აუცილებლობა ასახულია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020--ში, რომელიც ქვეყნის მთავარი სტრატეგიული დოკუმენტია. სტრატეგიაში ხაზგასმულია, რომ „ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს ინოვაციური საქმიანობის და უახლესი ტექნოლოგიების ტრანსფერის და დანერგვის ხელშეწყობა ეროვნულ და რეგიონულ დონეზე. ასევე მნიშვნელოვანია გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის და მწვანე ეკონომიკის განვითარების წახალისება.-

მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი - „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგიისა და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“. ამ დოკუმენტებში ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული დირექტივების მოთხოვნების შესაბამისად ასახულია საქართველოს გარემოსდაცვითი მიზნები და პრიორიტეტები, განსაზღვრულია სტრატეგიული გრძელვადიანი მიზნები, უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ამოცანები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის გა-

საუმჯობესებლად. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მთავარ მიზნად აღიარებულია ქვეყნის მდგრადი და დაბალანსებული განვითარება, რომლის დროსაც გარემოსდაცვითი და სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევები ერთ სიბრტყეში განიხილება. საქართველო მონაწილეობს საერთაშორისო კონვენციებში: ბაზელის კონვენცია „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“, „სტოკჰოლმის კონვენცია „მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ“, „მინამატას კონვენცია „ვერცხლისწყლის შესახებ“ და სხვ.).

2020 წლის დეკემბერში შემუშავდა სამთავრობო პროგრამა 2021-2024 „ევროპული სახელმწიფოს მშენებლობისთვის“, სადაც აღნიშნულია, რომ ქვეყნის სწრაფი ეკონომიკური განვითარების პარალელურად, გარემოს დაცვა, მისი მდგრადობის შენარჩუნება და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება, მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს.

ქვეყანაში გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, საქართველოს მთავრობა განაგრძობს შემდეგ რეფორმებს:

- გარემოსდაცვითი სტანდარტები თვისებრივად დაუახლოვდება ევროპულ მოთხოვნებს. სამთავრობო პროგრამა 2021-2024;
- ქვეყნის მასშტაბით სტიქიურად მოწყვლად ხეობებში განთავსდება 150-მდე დაკვირვების ავტომატური სადგური და თანამედროვე ადრეული გაფრთხილების სისტემები;
- გაგრძელდება ატმოსფერული ჰაერისა და წყლის ხარისხის მონიტორინგისა და შეფასების სისტემების გაფართოება;
- ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, გაგრძელდება მერქნულ რესურსზე მოსახლეობის მოთხოვნის დაკმაყოფილება; განვითარდება ტყის მრავალმიზნობრივი სარგებლობა, რაც შექმნის დამატებით ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სარგებელს.;
- დაგეგმილია ახალი დაცული ტერიტორიების დაარსება და ზოგიერთი არსებული დაცული ტერიტორიის გაფართოება (სულ, დაახლოებით, 185 000 ჰა), შეიქმნება ახალი ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურა;
- გაგრძელდება გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობისა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებისკენ მიმართული ღონისძიებები. განხორციელდება სასკოლო და უმაღლესი განათლების სისტემაში გარემოსდაცვითი განათლების საკითხების ინტეგრირება;
- ქვეყნის მასშტაბით, ეტაპობრივად დაინერგება ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემა და ხელი შეეწყობა ნარჩენების ხელახალ გადამუშავებას.

ქვეყანაში უსაფრთხო და ჯანსაღი გარემოს შესაქმნელად აუცილებელია:

- დაჩქარდეს იმ კანონების მიღება, რომლებიც საქართველოსა და ევროკავშირის შორის გაფორმებული ასოცირების შესახებ შეთანხმებით არის გათვალისწინებული. მიუხედავად იმისა, რომ გარემოსდაცვითი ვალდებულებები დროშია გაწერილი, უნდა დაინყოს მზადება მათი ამოქმედებისა და შესრულებისთვის;
- გარემოს დაცვის უზრუნველსაყოფად გამკაცრდეს და დაიხვეწოს საკანონმდებლო ბაზა. აქამდე გავრცელებული ლოზუნგი – „გარემოს დაცვის გამკაცრებით, ქვეყანაში ინვესტიციების შემოსვლას შევაფერხებთ“ – არასწორია. კანონმდებლობა უნდა გამკაცრდეს, რათა ქვეყანაში ჯანსაღი ინვესტიციები შემოვიდეს, და ამა თუ იმ საქმიანობით, გარემო არ დაბინძურდეს და დაზიანდეს;
- საჭიროა განახლებად ნედლეულზე გადასვლა. კერძოდ, მზის ენერჯიაზე – ფართოდ უნდა დაინერგოს მზის პანელები, ე.წ. „ჭკვიანი სახლები“ და ა.შ. ის დიდ დანახარჯს მოითხოვს, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში, ძალიან მომგებიანია;

- აუცილებელია მწვანე ნარგავების ფართობის გაზრდა. კერძოდ, ბაღების გაშენება და ქალაქებში მწვანე სივრცეების გაზრდა.

გარემოს დაცვის რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელებისათვის აუცილებელია:

- წყლის, ჰაერის, ნიადაგის, ნარჩენების კანონმდებლობის გადამუშავება/შემუშავება და გარემოსდაცვითი მართვის არსებული ინსტრუმენტების გაძლიერება და ახლის (მათ შორის, ეკონომიკური ინსტრუმენტების) დანერგვა;
- გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სისტემის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ჩარჩოს გადამუშავება/სრულყოფა: რაც გულისხმობს საქართველოს კანონმდებლობის ჰარმონიზაციას მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების მოთხოვნებთან (ორპუსის კონვენცია, ბიომრავალფეროვნების კონვენცია, ბერნის კონვენცია) ასევე ევროკავშირის 85/337/EEC დირექტივასთან;
- საქართველოს ტყეების დაცვისა და რაციონალური გამოყენების უზრუნველსაყოფად, აქცენტი გაკეთდეს მდგრად მეტყევეობაზე, ტყეების დაცვა-აღდგენასა და არამერქნული პოტენციალის გამოყენებაზე;
- ეკოსისტემების დაცვისა და მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად, მნიშვნელოვანია ქმედითი ნაბიჯები გადაიდგას დაცული ტერიტორიების ერთიანი ქსელის ჩამოყალიბებისთვის. ეს მოიცავს როგორც არსებული დაცული ტერიტორიების შესაძლებლობების გაძლიერებას, მოდერნიზება-გაფართოებას, აგრეთვე ახალი დაცული ტერიტორიების შექმნას ბიომრავალფეროვნებით გამორჩეულ ისეთ რეგიონებში, როგორიცაა: ზემო და ქვემო სვანეთი, სამეგრელოს მთიანეთი, რაჭა, ლეჩხუმი, ფშავ-ხევსურეთი.
- აუცილებელია შემუშავდეს ყველა მსხვილი საწარმოს სამრეწველო განვითარების პერსპექტივა, აღმოიფხვრას პანდემიის შედეგად გამოწვეული ნეგატიური შედეგები, კიდევ უფრო მეტად შეეწყოს ხელი მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლას, ისეთი ეკონომიკური ზრდის მიღწევას, რომელიც გამორიცხავს გარემოს დეგრადაციას და ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას.

გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალურად გამოყენება საქართველოს ბუნებრივი მემკვიდრეობის, როგორც ეროვნული და გლობალური ფასეულობის შენარჩუნების, ადამიანთა ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის დაცვის, ასევე ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა.

## ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., „მწვანე“ ეკონომიკა: არსი და გამოწვევები. თბილისი, 2019.
2. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გარემოს პროგრამა.  
[http://www.unep.org/pdf/GreenEconomy\\_SuccessStories.pdf](http://www.unep.org/pdf/GreenEconomy_SuccessStories.pdf) /ბოლო ნახვა 14.04.2021/
3. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი., ერქომაიშვილი გ., ლეკაშვილი ე., გაფრინდაშვილი გ., ხურცია ლ., ეკონომიკური პოლიტიკა 2, თბილისი, თსუ გამომცემლობა, 2021
4. ერქომაიშვილი გ., საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები. თბილისი, „უნივერსალი“, 2016.
5. ერქომაიშვილი გ., მინაშვილი რ. ეკოლოგია და გარემოს მდგრადი განვითარების პოლიტიკა საქართველოში. თბილისი, „უნივერსალი“, 2021
6. თოდუა ლ., მურღულია შ. მდგრადი განვითარება და საქართველოს რეფორმები. [shttp://weg.ge/wp-content/uploads/2012/11/lia\\_shota\\_geo.pdf](http://weg.ge/wp-content/uploads/2012/11/lia_shota_geo.pdf)
7. კაკულია ე., გოგობია თ., ბიბილაშვილი ნ., ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ

8. შეთანხმება – მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერა საქართველოში. თბილისი, 2019.
9. მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა. თბილისი, 2013. [http://greenalt.org/wpcontent/uploads/2013/12/mwvane\\_politika\\_da\\_garemos\\_dacva.pdf](http://greenalt.org/wpcontent/uploads/2013/12/mwvane_politika_da_garemos_dacva.pdf) /
10. საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ, თბილისი, 1996.
11. საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ, ცვლილებები და დამატებები. [www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4245387?publication=0](http://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4245387?publication=0)/ბოლო ნახვა 13.04.2021/
12. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ. თბილისი, 2017.
13. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია, საქართველო 2020, საქართველოს მთავრობა, ნოემბერი, 2013.
14. . სამთავრობო პროგრამა 2021-2024 „ევროპული სახელმწიფოს მშენებლობისთვის“, თბილისი, 2020
15. ხუსკივაძე მ. ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ეტაპები და ტენდენციები საქართველოში. 2015.
16. <https://mepa.gov.ge>
17. [geostat.ge](http://geostat.ge)
18. [parliament.ge](http://parliament.ge)

## **Covid -19 and Environmental Economic Policy in Georgia**

**Gulnaz Erkomaishvili**

*Academic Doctor of Economics, Associate Professor  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

### **SUMMARY**

The paper introduces Covid-19 and Environmental Economic Policy in Georgia. It should be noted that the pandemic has become a serious challenge in the world, including Georgia. The Environmental impact of Covid-19, strategy and priorities for economic policy making related to the environment, green economy and sustainable development policy in Georgia will be presented. Conclusions and recommendations are given.

**Keywords:** Covid -19, Environmental Protection, Green Economy, Environmental Economic Policy, National Environmental Programs.